

YENİYETMƏLİK DÖVRÜ VƏ PSIXOLOJİ BÖHRAN

Əliyeva Mətanət Valeh qızı

Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı

Açar sözlər: böhran, yaş böhranı, yeniyyətlik dövrü

Key words: Crisis, age crisis, adolescence

Ключевые слова: Кризис, возрастной кризис, подростковый период

Şəxsin həyatında meydana çıxan bir çox psixoloji problemlər bilavasitə onun müəyyən yaş dövründə aldığı travmalar və bu travmalarla əlaqədar keçirmiş olduğu hiss və həyəcanlar, psixoloji gərginliklər, ailənin verdiyi tərbiyə üsulu, və digər səbəblərlə xarakterizə olunur və bu problemlər özünü yetkin yaş dövründə açıq şəkildə biruzə verir. İnsanların başqalarını öz aqresiya hədəfi kimi seçməsinin, daxili konfliktlərə meyilli olmasının, keçirdikləri daxili narahatlıqların, depressiv hallara meyilliyyətin kökündə yaş dövründən qaynaqlanan problemlər dayanır. Müəyyən yaş dövrlərinin özü ilə gətirdiyi xüsusiyyətləri, psixi dəyişiklikləri bilmək həmin yaş dövrünü keçirən insanları düzgün anlamağa və uyğun yanaşmağa imkanı yaradır. Belə psixoloji vəziyyətlərdən biri böhran vəziyyətidir.

Böhran- insanın öz daxili aləmi və ətraf mühitə narazılığından doğan uzun-müddətli ruhi vəziyyətidir və o insan üçün ən fundamental, həyat üçün əhəmiyyətli olan dəyərlərə və tələbatlar sferasına təsir edir, güclü emosional həyəcanla müşayiət olunur və insanın daxili həyatında dominantlıq edir.

Uşağın psixoloji inkişafında böhran problemi dörd kəskin məqamlarda təzahür edir:

1. 1 yaşın böhranı (çağalığ yaşından körpəlik yaşına keçid zamanı)
2. 3 yaşın böhranı (körpəlik yaşından məktəbəqədər yaşa keçid zamanı)
3. 6-7 yaşın böhranı (məktəbəqədər yaşdan məktəb yaşına keçid)
4. Yeniyyətlik yaşının böhranı[1;94]

Mövcud məqalədə biz yeniyyətlik yaş dövründə baş verən psixoloji böhrandan bəhs edəcəyik. Müasir psixoloji ədəbiyyatda yeniyyətlik yaş dövrü 10-11 yaşdan 14-15 yaşa qədər göstərilir. Digər tərəfdən qeyd olunur ki, yeniyyətlik dövrünü müəyyənləşdirmək üçün təqvim yaşı deyil orqanizimdə olan psixoloji və fizioloji dəyişiklikləri əsas götürmək daha məqsədəuyğundur.

Yeniyyətə yaşının böhran probleminə müxtəlif baxışlar mövcuddur. Müxtəlif psixoloji məktəblər və istiqamətlər XIX əsrin ortalarından başlayaraq yeniyyətlik yaş dövrünün böhran problemini tədqiq etmişlər.

Stenli Holl böhran problemini uzun müddət araşdırmış, problemə rekapitulyasiya nəzəriyyəsinin əsas ideyaları nöqtəyi nəzərindən baxmışdır. O, yeniyyətlik dövrünü

xarakterizə edərək bu dövrü xaos dövrü adlandırmışdır. Onun fikrincə bu dövrdə instinktiv tendensiyalar sosial həyatın tələbləri ilə qarşı-qarşıya gəlir və yeniyetmə böhranı qaçılmaz olur. İnkişafın bu dövründə qeyri-stabillik, entuziazm, təlaş, ziddiyyətlərin üstünlük təşkil etdiyi qanunlar hökmürlükdür. S.Holl yeniyetmə dövrünü “tufanlar və təzyiqlər” dövrü adlandırmışdır. Yeniyetmə yaşının böhranın əsas məzmununu –“şəxsiyyət hissi” əldə edən şüurun böhranı olması hesab edirdi.

Ey Şpranqer insan həyatında ən dərin həyəcanlardan birini-yeniyetmə və gənc yaşında yaşanan sevgini və onun təzahürünü araşdırmışdır. O böhran dövrünü yeniyetmədə yaranan sevgi ilə əlaqələndirmiş və göstərmişdir ki, sevgidən yarana cinsi istəklər (erotika və şəhvani hisslər) yeniyetmənin şüurunda müxtəlif qorxulara səbəb olur ki, bu da öz növbəsində böhranın yaranmasına gətirib çıxarır[6;55].

Yeniyetmə yaşında böhranın tədqiqinə Byuler Şarlotların yanaşması da maraqlıdır. Müəllif hesab edirdi ki, yeniyetmə yaşı pubertatın (cinsi inkişaf əsasında təyin edilir) yetimlənmə dövrüdür ki, insan hədd-buluğa çatmış olur. Ş.Bluyer pubertatın dövrünün başlanğıc dövrünü insanın uşaqlığı, cinsi yetişkənlik dövrünün son hissəsini isə gənclik dövrü adlandırmışdır. O bu inkişaf prosesinin neqativ mərhələ ilə başlayıb pozitiv mərhələ ilə yekunlaşdığını qeyd etmiş və böhran hallarının bu iki mərhələ arasında baş verdiyini vurğulamışdır[6;48].

L.S.Viqotski onu qeyd edir ki, böhranın hər bir neqativ simptomunun arxasında pozitiv məzmun gizlənilir ki, bu da yeni, ali formaya keçməkdir. O, böhran probleminə tamamilə başqa cür və orijinal yanaşmışdır ki, yaş böhranlarını öyrənərkən iki cəhətə daha çox fikir vermək lazımdır. Əvvəl şüurda baş verən əsas dəyişiklikləri fərqləndirmək, ikincisi isə, hər yaşda uşaqla mühit arasında təkrar olunmaz münasibətlər sistemini təmsil edən inkişafın sosial şəraitini müəyyənləşdirmək lazımdır[6;11].

Ştern yeniyetmə yaşına şəxsiyyətin formalaşması mərhələlərindən ən mühümünü kimi baxırdı və bu dövr üçün qaçınılmaz hal olan psixoloji böhranın müsbət həllinə şəxsin gələcək həyatını bir növ təyin etdiyini düşünürdü[6;46].

L.İ.Bojiviç qeyd edir ki, yeniyetməlik yaş dövrünün böhranı onların zehni, fiziki inkişafının sürətlə formalaşması ilə əlaqədar yeni tələbatların yaranması, bu tələbatların təmin olunması, bu dövrdə sosial baxımdan yeniyetmənin yetişkən olmaması və tələbatların özünün də kifayət qədər gərgin olması ilə əlaqədardır[5;94].

E.Erikson isə yeniyetməlik dövrünün əsas xüsusiyyəti kimi, identiklik böhranını göstərmiş və identikliyə şəxsiyyətin dəyişməsi ilə əlaqədar olan proses kimi yanaşmışdır. Bu dövrdə bir tərəfdən yeniyetmə cəmiyyətin üzvü kimi öz rolunu müəyyənləşdirməli, digər tərəfdən isə o həyatına məna verən, həyatının istiqamətini təyin edən öz maraqlarını, qabiliyyətlərini, tələbatlarını anlamalıdır. Yeniyetmənin şəxsi identikliyə nail olması çoxpilləli proses olub, özündə bir neçə mərhələni şəxsiyyətin inkişafının psixoloji aspektlərini, şəxsiyyətin yaşadığı həyatı çətinliklərin xarakterini əks etdirir[6;34].

Yuxarıda adı çəkilən müəlliflərin fikirləri göstərir ki, həqiqətən də yeniyetməlik dövründə baş verən psixoloji böhranın araşdırılması və tədqiqi zəruri məsələlər sırasındadır. Çünki bu dövr şəxsin gələcək həyatında həlledici rol oynayır.

Yeniyyətlik yaş dövrü insanın uşaqlıq və gənclik dövrü arasında sərhəddir. Uşaqlıqdan yeniyyətliyə keçidin əsasında məhz bu dövrdəki inkişadın əsas məzmunu və spesifik fərqi təşkil edir. Məlumdur ki, yeniyyətlik yaş dövrünü keçid, «böhran»lı yaş dövrü adlandırırlar. Bu təsadüfi deyildir. Yeniyyətmənin orqanizmində baş verən psixofizioloji dəyişikliklər münasibətlər sferasının yeniləşməsi, özünə və başqalarına münasibətin dəyişməsi, onların davranış və rəftarının yenidən qurulması, şəxsi «mən»də yeni protensial imkanların, keyfiyyətlərin dərk edilməsinə ciddi təsir göstərir. Nəzərdən keçirdiyimiz bu amillər yeniyyətmənin əqli, intellektual, mənəvi-psixoloji keyfiyyətlərin inteqrasiyasını, ən başlıcası isə öz kimliyinin təsdiqini, ideya və arzularının bu istiqamətdə oriyentasiyasına səbəb olur. Yeniyyətmə dövrünün böhranları ictimai həyatın ona verdiyi konkret sosioloji tələbatı ödəyərkən, yəni inkişaf edən yeniyyətmənin böyüklər aləmində müəyyən mövqe tutmaq istədiyi zaman qazanılan xüsusiyyətlərlə, müstəqilliyə artan tələbatlarla bu müstəqilliyi həyata keçirmək imkanları arasında baş verir. Bu dövrdə böyüklər adətən çalışırlar ki, yeni tələbatların ödənilməsi üçün şərait yaratmaqla böhranın qarşısını alsınlar. Ancaq təcrübə göstərir ki, uşaqlar bir qayda olaraq valideynlərini buna təhrik edir ki, sonradan icazə verilməyən hərəkətləri etməklə öz qüvvələrini yoxlasın, şəxsi çalışmaları nəticəsində öz müstəqillik çərçivəsini genişləndirsin. Məhz belə toqquşmalar zamanı yeniyyətmə özünü tanımağa, qiymətləndirməyə, imkanlarını görməyə başlayır, özünü təsdiqləmə tələbatını ödəyir. Yeniyyətmədə belə hallar baş vermədikdə, yeniyyətlik dövrü sakit, konfliktsiz keçdiyi zaman sonradan gecikmiş, daha mürəkkəb xarakter daşıyan böhran halları baş verir. Bu da 17 – 18, bəzən də bir az da gec yaşlarında özünü göstərir və uşağın uzun sürən infantil mövqeyini xarakterizə edir. Beləliklə, yeniyyətmə nisbətən qorxulu olmayan şəraitdə gedən müstəqillik uğrunda mübarizədə özünüdərk etmə və özünü təsdiqləmə tələbatlarını təmin edir. Onda bu zaman nəinki özünə inam hissi yaranır, həm də əxlaq qaydaları formalaşır. Bu da gələcəkdə rastlaşdığı həyatı çətinliklərin öhdəsindən gəlməyə imkan yaradır[3;104].

Bu yaş dövründə çətinliklər sanki yeniyyətmələri hər tərəfdən əhatə edir. Onlara bir çox mürəkkəb məsələləri həll etmək lazımdır: tədrislə bağlı (oxumağı istəsə də istəməsə də oxumalıdır), ailə ilə bağlı (valideynlərlə münasibəti kəskinləşdirməmək), yaşlıları ilə ünsiyyəti ilə bağlı (dost tapmaq, itirməmək) və özünü inkişafı ilə bağlı (özünün neqativliyi, əsəbililiyi, depresiyası ilə mübarizə), tənbəliyyəti və başqa eyibləri aradan götürmək, özünü və başqalarını sevmək, planlar qurmaq, arzulamaq üçün pozitiv güc tapmaq. Hər hansı çətinliklərin öhdəsindən gəlmək, dəf etmək üçün isə insana həyat planları qurmaq lazımdır. Əgər yeniyyətmə öz mövqeyindən, vəziyyətindən narazıdırsa, çətinlik çəkirsə, bu o deməkdir ki, əvvəllər mənimsəmiş olduğu ya da adət etdiyi davranış artıq işə yaramır. Problemin həlli üçün yeni vasitələr tapılmalıdır. Bu vaxt yeniyyətmənin köməyinə yaradıcı qabiliyyəti, konstruktiv fərziyyəsi, improvizasiya etmək qabiliyyəti çata bilər. Yeniyyətmə özündə olan qabiliyyətləri inkişaf etdirməli, özünün bütün imkanlarından istifadə etməlidir. Bununla birgə yeniyyətmədə çətinlikləri dəf etmək üçün reallığa və məqsədə əsaslan məqsəd, seçim və tez reaksiya vermək bacarığı olmalıdır.

Yeniyyətlik dövründə uşaq klassik psixoanalizin iddia etdiyi kimi, valideynlərə qarşı "sevgi və nifrət" hissi ilə qarşılaşır. Bu problemin müsbət həlli onun öz yaşlıları arasında sevgi predmeti tapa bilməməsindən asılıdır.

Valideynlərin uşağın inkişaf böhranlarının gedişatına az və ya çox dərəcədə təsir edə bildiyi yaş inkişafının əvvəlki mərhələlərindən fərqli olaraq, burada onların təsiri daha həlledicidir. Əgər valideynləri sayəsində yeniyyətə etibar, müstəqillik, təşəbbüskarlıq və bacarıq hissi mənimsəyibsə, onun identifikasiyası, yəni öz fərdiyyətinin dərkə şansı artır.

Yeniyyətlik yaşlarına təsadüf edən psixoloji böhran fərdin inkişafının bütün böhran dövrlərində olduğu kimi üç mərhələdə keçir:

- neqativ mərhələ (qarşısında köhnə vərdişlərin, stereotiplərin, əvvəldə formalaşmış strukturlarının dağılması)
- böhranın kulminasiya nöqtəsi (bu yeniyyətlik yaşlarında bir qayda olaraq, 13-14 yaşında baş verir, ancaq fərdi variantlar da özünü göstərir);
- böhranlı fazadan sonrakı dövr (bu zaman yeni strukturlar, yeni münasibətlər və s. Formalaşır)[4;89].

Psixoloji ədəbiyyatda yeniyyətlik dövrünə psixoloji böhranın təzahür forması təsvir olunub. Birinci və daha geniş yayılmış müstəqillik böhranıdır. Onun simptomları

aşağıdakılardır:

-höcətçilik, inadkarlıq, tərslik, hər şeyə neqativ münasibət, özbaşınalıq, mülkiyyətə qısqanclıq. Əgər 3 yaşlı uşaqda mülkiyyətə qısqanclıq başqa uşaqlarla oyuncaqları bölüşmək istəməməsində özünü göstərsə, bu tələbat yeniyyətdə onun əşyalarına kənar şəxslərin toxunmasından narazılıq, yaxın insanları (dostlar, rəfiqələr və s.) başqalarına qısqanmaq, valideynlərin onunla həddindən artıq maraqlanmasına və yeniyyətin şəxsi düşüncələrinə ətrafdakıların müdaxiləsinə qarşı narazılıq və s. kimi özünü göstərir. Asılılıq böhranının simptomları isə sadaladıqlarımızın əksinədir. Bu hal özünü həddindən artıq başqalarına qulaq asmaq, yaşlılardan, güclülərdən asılılıq, köhnə maraq və əxlaq normalarına aludə olmaq, həvəs göstərmək və s. formada təzahür edir[3;135].

Bu yaşda psixi inkişafda yeni keyfiyyət dəyişiklikləri baş verir: yeniyyətlərdə məntiqi hafizə, ixtiyari diqqət, mücərrəd təfəkkür, təxəyyül inkişaf edir. Yeniyyətə yaşında bəzi yeni psixoloji törəmələr özünü göstərir. Buraya böyüklük hissi, qızlarla oğlanların dostluğu, kollektivdə yaxşı mövqe tutmaq və məşhurlaşmaq meyli, özünüdərk etmə tələbatı və s. daxildir.

Yeniyyətlər özlərini böyüklər kimi aparmağa çalışır, özlərinə qarşı böyüklər kimi münasibət tələb edirlər. Bəzən müəllim və valideynlər onların bu "böyüklük hissi" ilə razılaşırmı, onlara uşaq kimi yanaşır, hər addımlarına nəzarət edir, yoldaşlarının yanında xoşagəlməz sözlər işlədirlər. Yeniyyətə oğlan və qız çox vaxt bu səbəbdən böyüklərə cavab qaytarır, bəzən mübahisə, hətta kobudluq edir. Onların bir qismi böyükləri yamsılamaqla bəzi neqativ hərəkətlərə (məktəbli formasından imtina etmək, papiros çəkmək, spirtli içki içmək və s.) yol verirlər. Bu dövrdə ünsiyyət və özünüdərk etmə tələbatı güclü olur. Buna görə də məktəb və ailə onları birgə tədbirlərə,

ictimai-faydalı işlərə, əmək və ünsiyyətə geniş cəlb etməklə bu əsas tələbatın ödənməsinə şərait yaratmalıdır. Yeniyyətlər kollektivdə layiqli mövqe tutmağa can atırlar. Bu, özünü təsdiqin bir vasitəsidir. Yoldaşlarının yanında nüfuzdan düşmək, şərəf və ləyaqətini itirmək - yeniyyətə üçün ən böyük faciədir. Buna görə də yeniyyətə yoldaşlarının yanında deyilən qeyri-taktiki sözlərə, ədalətsizliyə, təhqirə dözmür, onlara kəskin reaksiya verir. Bu zəmində bəzən ciddi münaqişə yaranır[5;98]. Yeniyyətə şəxs üçün kollektivin ictimai rəyi, yoldaşların fikirləri böyük təsirə malikdir. Müəllim onlar üçün əvvəlki yaşlardakı qədər nüfuz sahibi deyildir. Buna görə də tərbiyəçi sağlam kollektiv rəyin yaranmasına, təlim-tərbiyə işində ona istinad etməyə çalışmalıdır. Bu yaşda yoldaşlıq və dostluq hissi güclənir və yeni məna kəsb edir. Yeniyyətlər dostluğa yüksək tələblər verirlər. Qızlarla oğlanların dostluğu baş qaldırır. Bu, böyüklük hissi və başqa cinsi öyrənmək tələbatı ilə bağlıdır. Yeniyyətlərin açıq, kollektiv dostluğuna şərait yaratmaq lazımdır. Qızla oğlanın dostluğunu ələ salmaq, qadağan etmək olmaz. Əks halda o, xəlvəti dostluğa çevrilir və arzuolunmaz nəticələr verə bilər. Bu dövrdə hisslər güclü təzahür edir: onlarda adətən hövsələsizlik, çılğınlıq, tündxasiyyətlilik özünü göstərir. Bəzi yeniyyətlərin özlərini ələ ala bilməməsi, davranış və rəftarlarında kobudluq və kəskinlik, özünə nəzarətin zəifliyi bununla bağlıdır. Yeniyyətə neqativizmi çox zaman yorğunluqdan, ədalətsizlikdən, kollektiv və yoldaşlarının mənfi münasibətindən irəli gəlir. Müəllim və valideynlər mənfi emosiyaları aradan qaldırmaqda və müsbət hisslərin möhkəmlənməsində yeniyyətlərə kömək göstərməlidirlər. Yeniyyətlərin müəyyən qismində (xüsusən oğlanlarda) təlimə maraq azalır. Bunun qarşısını almaq üçün onlarda təlimə müsbət motivlər, təlimə maraq və tələbat aşılamaq, özünü təsdiq tələbatını ödəmək, xarici və daxili stimulları gücləndirmək, onları özünə nəzarətə, kiçik məktəblilərin təliminə köməyə cəlb etmək faydalıdır. Bu yaş qrupunda olan uşaqlar arasında bəzən intizamsızlıq, qanunpozma halları müşahidə olunur. Bu işə, adətən, ailələrdə qeyri-normal tərbiyə şəraiti ilə, münaqişələrlə, yeniyyətə nəzarətsizliyi, onların mənfi küçə təsiri altına düşməsi ilə (xuliqanlıq, oğurluq, sərxoşluq, narkomaniya və s.) bağlıdır. Belə halların qarşısını almaq üçün yeniyyətlərin asudə vaxtını səmərəli təşkil etmək, onları idmana, incəsənətə, mütaliyəyə, ictimai işlərə, sosial ünsiyyətə cəlb etmək lazımdır[5;115].

Qeyd edək ki, yeniyyətlik uşaqlıqdan gəncliyə keçid dövrüdür. Bu dövrdə onlarda həm uşaqlıq, həm də gənclik əlamətləri özünü göstərir. Keçid dövrü əsas çətinlik böyüklərlə yeniyyətlərin münasibətindəki problemlərdir. Yeniyyətlərin yaş xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla, onların tələbatlarını ödəmək üçün şərait yaratmaqla, onlarla düzgün ünsiyyət qurmaqla, onları faydalı işlərə cəlb etməklə bu çətinlikləri aradan qaldırmaq mümkündür.

Sonda qeyd edək ki, nəinki yeniyyətlik dövründə insan inkişafının müxtəlif dövrlərində yaranan böhran halları sadə məsələ deyil və öz mürəkkəb psixoloji strukturu və təzahür formalarına görə bir birindən fərqlənir. Böhran həyatın adət edilmiş axarını pozur, insanın gündəlik həyat fəaliyyətinə təsir edib onu sistemdən çıxarır. İnsan yaşadığı dövrdə baş verən böhranlar indiyə qədər onun üçün əhəmiyyətli

olan və həyatının özəyini təşkil edən dəyərləri yenidən mənalandırılmasını tələb edir və onu əhatə edənlə münasibətləri, əlaqələri həyat tərzini dəyişməyə sövq edir. Böhranın müvəfəqiyyətli həll olunması və bu problemin öhdəsindən uğulu gəlmək insan üçün həyati əhəmiyyətli məsələ hesab olunur və bu zaman insan üçün yeni, müsbət keyfiyyətlərin yaranmasına səbəb olur.

Qeyd olunduğu kimi, yeniyetməlik dövrünün böhranı təbii haldır. Bu dövrdə yaşanan böhran halları insan yaşamının zaman baxımından çox kiçik dövrünü əhatə etsə də, məhz bu dövrdə şəxsiyyətin psixoloji cəhətdən inkişaf etməsinin, formalaşmasının psixoloji xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir. Bu dövrdə yeniyetmənin üzləşdiyi mənfi faktorlar, onun inkişafı üçün əlverişsiz şəraitin olması, sosial əhatənin qeyri-düzgün münasibəti bu dövrün destruktiv və deviant xarakterli davranışlarla nəticələnməsinə gətirib çıxarır. Bu baxımdan istər yeniyetmənin böyüdüüyü ailə, istər onun təhsil aldığı pedoqoji kollektiv, istərsə də onu əhatə edən digər insanlar bu dövrün psixoloji xüsusiyyətlərini bilməli və yeniyetməyə qarşı uyğun davranış sərgiləməlidirlər. Çünki yaşadığımız dövlətin gələcəyi üçün faydalı şəxslərin yetişdirilməsi cəmiyyət olaraq hər biri vətəndaşın mənəvi borcudur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Qədirov. Ə .Yaş psixologiyası. Bakı, Maarif, 2003
2. Quliyev E. M. , Əzizov Q. E., Əlizadə Ə. Ə. Yaş və pedaqoji psixologiya. II hissə, Bakı, 1978
3. А. А. Реан. Психология подростка. Москва, 2004
4. Л. А. Ретуш. Психология современного подростка. Санкт - Петербург, 2005
5. Кочетиов А. И. Перевоспитание подростка. Москва, 1972
6. Исторический смысл психологического кризиса, Методологическое исследование из книги Выготский Л.С, Психология развития человека, М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. — 1136 с

XÜLASƏ

YENİYETMƏLİK DÖVRÜ VƏ PSIXOLOJİ BÖHRAN

Məqalədə yeniyyətlik dövründə baş verən psixoloji böhrandan bəhs olunmuşdur. Yeniyyətlik dövrü şəxsin həyatında onun gələcək inkişafını təyin edən kritik dövrlərdən biri hesab olunur. Uşaqlıq və yetkinlik arasında "keçid körpüsü" kimi çıxış edir. Yeniyyətlik dövrü ilə bağlı "böhran" anlayışı uşaqlıqdan böyüklüyə keçidin ağırlılığını, mürəkkəbliyini, çətinliyini vurğulamaq üçün istifadə olunur.

РЕЗЮМЕ

ПОДРОСТКОВЫЙ ВОЗРАСТ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КРИЗИС

В статье рассматривается психологический кризис в подростковом возрасте. Подростковый возраст является одним из самых важных, существенно влияющим на дальнейшее развитие, критическим периодом в жизни человека. Он выступает в роли «переходного мостика» между детством и взрослостью. Понятие «кризис» применительно к подростковому периоду используется для того, чтобы подчеркнуть тяжесть, болезненность переходного состояния от детства к взрослости.

SUMMARY

ADOLESCENCE AND PSYCHOLOGICAL CRISIS

The article deals with the psychological crisis in adolescence. Adolescence is considered a critical period in a person's life and affects the future development. It acts as a "bridge of transition" between childhood and adulthood. The concept of "crisis" in relation to the adolescent period is used to emphasize the severity, morbidity of the transition state from childhood to adulthood.

Çapa tövsiyə etdi: prof. R.F.İbrahimbəyova